

Türkiye’de Organik Bitkisel Ürün İhracatı ve Bölgesel Fırsatlar: Akdeniz ve Ege Bölgeleri Üzerine Bir Değerlendirme¹

Muhammed Yusuf Bilden²

Özet

Bu çalışma, Türkiye’de organik bitkisel ürün ihracatının ekonomik katkılarını ve Ege ile Akdeniz bölgeleri özelinde ortaya çıkan bölgesel fırsatları değerlendirmektedir. Organik tarım; çevresel sürdürülebilirlik, gıda güvenliği, kırsal kalkınma ve uluslararası ticarete katma değer üretimi bakımından giderek daha fazla önem kazanan bir üretim modeli hâline gelmiştir. Bu çerçevede çalışma, organik bitkisel ürün ihracatını yalnızca dış ticaret faaliyeti olarak değil, aynı zamanda bölgesel kalkınmayı destekleyen stratejik bir ekonomik alan olarak ele almaktadır. Çalışmada öncelikle organik ürün kavramı, sertifikasyon, ambalajlama, etiketleme, taşıma ve depolama süreçleri özetlenmekte; ardından dünyada ve Türkiye’de organik tarım üretimi ile organik ürün pazarının gelişimi incelenmektedir. Türkiye açısından organik bitkisel ürün ihracatı, döviz geliri yaratma, tarımsal üretimde kalite standardını yükseltme, kırsal istihdamı destekleme, üretici gelirlerini artırma ve yerel ekonomilerin rekabet gücünü geliştirme potansiyeline sahiptir. Ege Bölgesi, organik zeytin, zeytinyağı, üzüm, incir ve kurutulmuş meyve ürünleriyle ihracat değeri yüksek bir üretim alanı olarak öne çıkmaktadır. Akdeniz Bölgesi ise narenciye, yaş meyve-sebze, zeytin, tıbbi ve aromatik bitkiler gibi ürünlerde önemli ihracat fırsatları sunmaktadır. Bu ürün grupları, bölgesel iklim koşulları, üretim deneyimi ve dış pazar talebiyle birlikte değerlendirildiğinde Türkiye’nin organik ihracat kapasitesini artırabilecek önemli avantajlar sağlamaktadır. Ayrıca bölgesel uzmanlaşma, markalaşma ve kooperatifleşme süreçlerinin güçlendirilmesi, ihracat performansının daha dengeli ve sürdürülebilir biçimde gelişmesine katkı

- 1 Mardin Artuklu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik Bölümü, muhammedyusufbilden@gmail.com , orcid no : 0009-0009-3287-0231
- 2 Bu kitap Bölümü ; Mardin Artuklu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik Bölümü’nde Muhammed Yusuf Bilden Tarafından Yazılan “Organik Bitkisel Ürün İhracatının Türkiye Ekonomisine Katkıları ve Bölgesel Fırsatlar: Akdeniz ve Ege Bölgeleri Örneği” adlı Yüksek Lisans Tezinden Türetilmiştir.

sağlayabilir. Bölümde ayrıca sertifikasyon maliyetleri, üretici örgütlenmesi, lojistik altyapı, ürün standardizasyonu ve dış pazarlarda rekabet koşulları gibi temel sorunlara da değinilmektedir. Sonuç olarak çalışma, organik bitkisel ürün ihracatının Türkiye ekonomisi için stratejik bir alan olduğunu ve bu alandaki gelişmenin sürdürülebilir üretim politikaları, kurumsal destekler ve bölgesel planlama yaklaşımlarıyla güçlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

1. Giriş

Organik tarım, yalnızca kimyasal girdi kullanımının sınırlandırıldığı bir üretim yöntemi değil; aynı zamanda çevre, insan sağlığı, kırsal refah ve dış ticaret politikalarıyla doğrudan ilişkili çok boyutlu bir kalkınma yaklaşımıdır (Reganold & Wachter, 2016). Son yıllarda dünyada gıda güvenliği, iklim değişikliği, toprak ve su kaynaklarının korunması ile sağlıklı beslenme arayışı gibi faktörler organik ürünlere yönelik talebi artırmıştır (Rana & Paul, 2017). Bu talep artışı, organik tarımın geleneksel tarımsal üretimden farklı olarak sertifikasyon, izlenebilirlik, güvenilirlik ve kalite standartları üzerinden gelişmesini sağlamıştır (Nagy et al., 2022). Böylece organik ürünler, ulusal pazarlarda tüketici güveninin, uluslararası pazarlarda ise rekabet gücünün önemli bir göstergesi hâline gelmiştir (Aksakal et al., 2007).

Türkiye, sahip olduğu iklim çeşitliliği, tarımsal ürün zenginliği, coğrafi konumu ve dış pazarlara yakınlığı nedeniyle organik bitkisel ürün ihracatı açısından güçlü bir potansiyele sahiptir (Demiryürek, 2008). Özellikle Ege ve Akdeniz bölgeleri, hem ürün çeşitliliği hem de ihracata yönelik tarımsal üretim deneyimi bakımından öne çıkmaktadır (Sayin et al., 2005a). Ege Bölgesi’nde kuru incir, üzüm, zeytin ve zeytinyağı gibi ürünler; Akdeniz Bölgesi’nde ise narenciye, yaş meyve-sebze, zeytin, zeytinyağı ve aromatik bitkiler organik ihracat bakımından önemli fırsatlar sunmaktadır (Isin et al., 2007). Bu ürünlerin uluslararası pazarlarda daha yüksek katma değerle satılabilmesi, Türkiye’nin tarımsal ihracat gelirlerini artırma ve bölgesel kalkınmayı güçlendirme kapasitesini desteklemektedir (Demiryürek, 2008).

Bu bölümün amacı, organik bitkisel ürün ihracatının Türkiye ekonomisine katkılarını ve Ege ile Akdeniz bölgeleri özelinde ortaya çıkan bölgesel fırsatları bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirmektir. Bölümde organik ürün kavramı, sertifikasyon ve pazarlama süreçleri, küresel organik pazarın gelişimi, Türkiye’de organik bitkisel üretim ve ihracat eğilimleri ile iki bölgenin ekonomik, sosyal ve çevresel katkıları özetlenmektedir. Böylece organik bitkisel ürün ihracatının yalnızca dış ticaret geliri sağlayan bir faaliyet olmadığı; aynı zamanda sürdürülebilir tarım, kırsal istihdam, bölgesel markalaşma ve çevresel koruma açısından stratejik bir alan olduğu vurgulanmaktadır.

2. Organik Bitkisel Ürün Kavramı ve Sertifikasyon Süreci

Organik ürünler; üretiminden tüketiciye ulaşmasına kadar geçen tüm aşamalarda belirli kurallara bağlı olarak üretilen, denetlenen ve sertifikalandırılan tarımsal ürünlerdir(Hatanaka et al., 2005). Organik üretimde sentetik kimyasal gübreler, zararlı pestisitler, hormonlar ve genetiği değiştirilmiş organizmalar kullanılmaz(Reganold & Wachter, 2016). Bunun yerine toprağın doğal yapısını koruyan, biyolojik çeşitliliği destekleyen, doğal kaynakları gözetilen ve üretim sürecinde çevreye zarar vermemeyi amaçlayan uygulamalar tercih edilir. Bu yönüyle organik üretim, yalnızca bir ürün niteliği değil, aynı zamanda üretim sürecinin tamamını kapsayan bir kalite ve güven sistemi olarak değerlendirilmelidir(Dalbeyler & Işın, 2017).

Organik ürün kavramının güvenilirlik kazanabilmesi için sertifikasyon süreci merkezi bir öneme sahiptir. Çünkü tüketicinin bir ürünün gerçekten organik yöntemlerle üretilip üretilmediğini doğrudan gözlemlemesi çoğu zaman mümkün değildir. Bu nedenle organik üretimde bağımsız kontrol ve sertifikasyon kuruluşları devreye girer(Guanqi & Husnain, 2022). Üretici kayıtları, kullanılan girdiler, arazi geçmişi, üretim yöntemleri, hasat, depolama, işleme ve pazarlama aşamaları belirli aralıklarla denetlenir. Denetim sonucunda ürünün organik standartlara uygun olduğu tespit edilirse sertifika düzenlenir. Böylece hem üretici hem de tüketici açısından güven ilişkisi kurulur (Özbağ, 2010).

Sertifikasyon, organik ürünlerin uluslararası pazarlara erişiminde de belirleyici bir işleve sahiptir(Hatanaka et al., 2005). Avrupa Birliği, Amerika Birleşik Devletleri ve Japonya gibi pazarlarda organik ürünlerin kabul görebilmesi için ilgili ülke veya bölge standartlarına uygunluk aranır(Lohr & Krissoff, 2002a). Bu durum, üreticilerin yalnızca üretim yapmakla kalmayıp aynı zamanda belgelendirme, izlenebilirlik ve kalite yönetimi süreçlerini de başarıyla yürütmesini gerektirir. Gelişmekte olan ülkelerde küçük üreticiler açısından sertifikasyon maliyetleri önemli bir sorun oluşturabilmektedir(González & Nigh, 2005). Bu noktada grup sertifikasyonu ve dahili kontrol sistemi gibi modeller, küçük üreticilerin ortak bir denetim yapısı içinde pazara erişmesini kolaylaştırmaktadır(ER & BAŞALMA, 2008).

Organik ürünlerin ambalajlanması, etiketlenmesi, taşınması ve depolanması da organik bütünlüğün korunması açısından en az üretim süreci kadar önemlidir. Organik ürünlerin konvansiyonel ürünlerle temas etmemesi, depolama ve taşıma koşullarının hijyenik olması, ambalajların ürünün niteliğini bozmayacak şekilde seçilmesi ve etiketlerde sertifika bilgileri ile organik ürün logolarının doğru biçimde yer alması gerekir. Bu unsurlar, tüketici güvenini artırırken organik ürünlerin dış pazarlarda kabul edilebilirliğini de güçlendirmektedir.

Dolayısıyla organik tarım, üretimden ihracata kadar bütüncül bir değer zinciri yönetimini zorunlu kılmaktadır.

3. Sürdürülebilirlik Açısından Organik Tarımın Önemi

Sürdürülebilirlik, bugünün ihtiyaçlarını karşılarken gelecek kuşakların doğal kaynaklara erişim olanaklarını riske atmama anlayışına dayanmaktadır. Tarım sektörü, toprak, su, biyolojik çeşitlilik ve iklim koşullarıyla doğrudan ilişkili olduğu için sürdürülebilirlik tartışmalarının merkezinde yer almaktadır (Reganold & Wachter, 2016). Konvansiyonel tarım uygulamalarında yoğun kimyasal girdi kullanımı, toprak verimliliğinin azalması, su kaynaklarının kirlenmesi ve ekosistem dengesinin bozulması gibi sorunlar organik tarımın önemini artırmıştır (Gomiero et al., 2011). Organik tarım, doğal kaynakların korunmasını ve tarımsal üretimin uzun vadeli devamlılığını hedefleyen bir model sunmaktadır (Yavuz, 2010).

Organik tarımın sürdürülebilirlik açısından önemi üç temel boyutta değerlendirilebilir (Purvis et al., 2019). İlk olarak çevresel boyut, kimyasal girdilerin sınırlandırılması, toprak yapısının korunması, su kaynaklarının daha dikkatli kullanılması ve biyolojik çeşitliliğin desteklenmesiyle ilgilidir (Tuomisto et al., 2012a). İkinci olarak ekonomik boyut, organik ürünlerin daha yüksek fiyatla pazarlanabilmesi, ihracat gelirlerinin artması ve tarımsal üretimde katma değer yaratılmasıyla ilişkilidir (Crowder & Reganold, 2015a). Üçüncü olarak sosyal boyut, kırsal istihdamın desteklenmesi, küçük üreticilerin pazara erişiminin kolaylaştırılması ve kırsal göçün azaltılması gibi sonuçlar doğurmaktadır (Müller & Schader, 2018; Yavuz, 2010).

Bu çerçevede organik tarım, yalnızca çevre dostu bir üretim yöntemi olarak değil; ekonomik, sosyal ve çevresel hedefleri bir araya getiren bütüncül bir kalkınma aracı olarak ele alınmalıdır. Türkiye gibi tarımsal üretim kapasitesi yüksek ülkelerde organik üretimin geliştirilmesi, sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle uyumlu bir politika alanı oluşturmaktadır. Özellikle ihracata konu olan organik bitkisel ürünler, sürdürülebilir üretimin ekonomik getirilerle birleştiği stratejik bir alan meydana getirmektedir.

4. Dünyada ve Türkiye’de Organik Tarımın Gelişimi

Dünya genelinde organik tarım, 20. yüzyılın başlarından itibaren kimyasal temelli tarım uygulamalarına karşı geliştirilen alternatif yaklaşımlar çerçevesinde ortaya çıkmış, 1970’li yıllardan sonra kurumsallaşma sürecine girmiştir (Reganold & Wachter, 2016). Uluslararası Organik Tarım Hareketleri Federasyonu’nun kurulması, organik tarımın küresel ölçekte ortak ilkeler çerçevesinde ele alınmasını sağlamıştır (Luttikholt, 2007). Daha sonraki

dönemde Avrupa Birliği düzenlemeleri, Codex Alimentarius ilkeleri, Amerika Birleşik Devletleri Ulusal Organik Programı ve Japon Tarım Standartları gibi düzenlemeler organik ürünlerin uluslararası ticaretinde standartlaşmayı güçlendirmiştir(Lohr & Krissoff, 2002b).

Küresel ölçekte organik tarım alanları ve organik üretici sayıları özellikle 2000'li yıllardan sonra belirgin biçimde artmıştır(Reganold & Wachter, 2016). 1999 yılında yaklaşık 11 milyon hektar olan dünya organik tarım alanı, 2019 yılına gelindiğinde 72 milyon hektarın üzerine çıkmıştır(FiBL & IFOAM, 2021). Aynı dönemde organik üretici sayısında da güçlü bir artış yaşanmış; Asya, Afrika ve Avrupa önemli gelişme gösteren bölgeler arasında yer almıştır. Organik gıda ve içecek pazarının büyümesi, tüketici talebinin yalnızca üretici ülkelerde değil, ithalatçı ülkelerde de güçlendiğini göstermektedir(FiBL & IFOAM, 2021).

Türkiye'de organik tarımın gelişimi büyük ölçüde ihracat talebiyle şekillenmiştir(Demiryürek, 2008). Özellikle Avrupa pazarlarında organik ürünlere yönelik talebin artması, Türkiye'de sözleşmeli üretim, kontrol ve sertifikasyon mekanizmalarının gelişmesine katkı sağlamıştır(Rehber et al., 2018; Rehber & Turhan, 2002). Türkiye'de organik bitkisel üretim, ürün çeşitliliği bakımından zengin bir yapıya sahiptir(Sayin et al., 2005b). Buğday, zeytin, elma, incir, üzüm, fındık, kayısı ve mercimek gibi ürünler farklı yıllarda organik üretim içinde öne çıkmıştır(Ozkan & Ceylan, 2011). Ancak üretici sayısı, üretim alanı ve üretim miktarı bakımından yıllara göre dalgalanmalar yaşanmıştır(Ozkan & Ceylan, 2011). Bu dalgalanmaların temelinde piyasa fiyatları, sertifikasyon maliyetleri, iklim koşulları, dış talep ve destekleme politikaları bulunmaktadır(Demiryürek, 2008).

Organik üretim verileri değerlendirildiğinde Türkiye'de bazı ürünlerin ihracat açısından daha stratejik bir konuma sahip olduğu görülmektedir(Kenanoglu & Karahan, 2002). Özellikle incir, üzüm, fındık, zeytin ve zeytinyağı gibi geleneksel ihracat ürünleri organik üretimle birleştiğinde daha yüksek katma değer yaratabilmektedir. Bu ürünler hem Türkiye'nin tarımsal ihracat hafızasında güçlü bir yere sahiptir hem de uluslararası pazarlarda tanınırlıkları yüksektir. Bu nedenle organik üretim kapasitesinin geliştirilmesi, mevcut ihracat potansiyelinin daha nitelikli ve yüksek gelir getiren bir yapıya dönüşmesine katkı sunmaktadır.

5. Türkiye'de Organik Bitkisel Ürün İhracatının Ekonomik Katkıları

Türkiye'de organik bitkisel ürün ihracatı, tarımsal dış ticaretin katma değer yaratma kapasitesini artıran önemli bir faaliyet alanıdır(Büyükkantarıcı Tolgay

& Saygı, 2025). Organik ürünler, konvansiyonel ürünlere göre daha sıkı standartlara bağlı olarak üretildiği ve sertifikalandırıldığı için dış pazarlarda daha yüksek fiyatlarla alıcı bulabilmektedir(Hatanaka et al., 2005). Bu fiyat farkı, üreticinin gelirini artırırken ülkeye döviz girdisi sağlamaktadır(Crowder & Reganold, 2015b). Organik ürünlerin ihracat değeri yalnızca miktar artışından değil, ürünlerin kalite, izlenebilirlik, marka değeri ve güvenilirlik özelliklerinden de kaynaklanmaktadır(Eryılmaz Aydın et al., 2019). Bu yönüyle organik bitkisel ürün ihracatı, tarımsal üretimin yalnızca hammadde temelli bir faaliyet olmaktan çıkarak daha yüksek ekonomik değer üreten bir yapıya dönüşmesine katkı sağlamaktadır. Ayrıca organik ürünlerin dış pazarlarda talep görmesi, üreticilerin kalite standartlarına uyumunu teşvik etmekte ve tarımsal üretimde kurumsallaşma sürecini desteklemektedir. Bu süreç, hem üretici gelirlerinin artmasına hem de Türkiye’nin uluslararası pazarlarda rekabet gücünü geliştirmesine olanak tanımaktadır. Dolayısıyla organik bitkisel ürün ihracatı, ekonomik katkılarının yanı sıra sürdürülebilir tarımsal üretim anlayışının yaygınlaşması bakımından da önem taşımaktadır.

Bu çerçevede, 2025 yılında Türkiye’nin organik tarım ihracatında öne çıkan ürün grupları, ihracat miktarı ve ihracat değeri bakımından Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1 2025 Yılında En Çok İhracatı Yapılan Organik Ürünler

Ürün grubu	Miktar (kg)	Değer (ABD doları)
Meyve suyu	33.593.142,22	99.322.015,00
Meyve ve meyve ürünleri	8.638.215,94	60.928.210,00
İncir ve incir ürünleri	4.973.492,68	37.574.902,30
Buğday ve buğday ürünleri	4.273.977,70	2.218.925,60
Tahıl ve tahıl ürünleri	3.854.816,08	1.397.391,20
Üzüm ve üzüm ürünleri	3.215.744,38	18.264.970,40
Fındık ve fındık ürünleri	2.679.210,74	34.735.877,50
İtri-tıbbi baharat bitkileri	1.198.299,24	5.797.364,60
Kayısı ve kayısı ürünleri	1.132.511,27	8.901.843,30
Sebze ve sebze ürünleri	1.076.229,42	1.897.566,70
Baklagiller	776.711,70	782.948,00
Zeytin ve zeytin ürünleri	180.335,58	937.827,10
Diğer	60.967,62	201.528,60
Genel toplam	65.653.654,57	272.961.370,30

Kaynak: (T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, 2025)

Tablo 1'e göre, 2025 yılında Türkiye'nin organik tarım ihracatı 65,65 milyon kg düzeyinde gerçekleşmiş ve bu ihracattan yaklaşık 272,96 milyon ABD doları gelir elde edilmiştir. Değer bakımından meyve suyu, meyve ve meyve ürünleri, incir ve fındık ürünlerinin öne çıkması, organik tarım ihracatının Türkiye ekonomisine özellikle yüksek katma değerli ve işlenmiş ürünler üzerinden katkı sunduğunu göstermektedir. Buna karşılık buğday ve tahıl ürünlerinde ihracat miktarının yüksek olmasına rağmen ihracat değerinin düşük kalması, ekonomik katkının yalnızca üretim hacmine değil, ürünün birim değeri ve işlenme düzeyine bağlı olduğunu ortaya koymaktadır. Bu nedenle Tablo 1'de, Türkiye'nin organik tarım ihracatında yüksek değerli, işlenmiş ve dış pazarda rekabet gücü yüksek ürünlere yönelmesinin ekonomik açıdan daha stratejik olduğunu göstermektedir.

Organik bitkisel ürün ihracatının Türkiye ekonomisine katkısı yalnızca döviz geliriyle sınırlı değildir (Büyükkantarıcı Tolgay & Saygı, 2025). Bu faaliyet alanı, üretimden hasada, işleme, ambalajlama, depolama, lojistik, sertifikasyon ve pazarlamaya kadar uzanan geniş bir değer zinciri oluşturmaktadır (Hatanaka et al., 2005). Bu zincirin her aşamasında istihdam yaratılmakta, özellikle kırsal alanlarda gelir kaynakları çeşitlenmektedir (Eryılmaz Aydın et al., 2019). Organik üretimin yoğun iş gücü gerektiren yapısı, mevsimlik işçilikten teknik danışmanlığa kadar farklı istihdam biçimlerini desteklemektedir. Böylece organik ihracat, kırsal ekonomilerin canlanmasına ve üretici gelirlerinin istikrar kazanmasına katkı sağlamaktadır (Eryılmaz Aydın et al., 2019).

Ekonomik katkının bir diğer boyutu dış ticaret dengesidir. Organik bitkisel ürünler büyük ölçüde yerli üretime dayandığı için ithal girdi bağımlılığı görece sınırlıdır (Reganold & Wachter, 2016). Bu nedenle organik tarım ihracatı, net döviz kazandırıcı etkisi yüksek bir alan olarak değerlendirilebilir. Ayrıca organik ürünlerin hedef pazarları çoğunlukla gelir düzeyi yüksek, kalite ve sertifikasyon hassasiyeti güçlü pazarlardır. Bu pazarlara istikrarlı biçimde ürün sunulabilmesi, Türkiye'nin tarımsal dış ticarete rekabet gücünü artırmaktadır. Ancak bu potansiyelin sürdürülebilir olması için üretim planlaması, kalite standardı, sertifikasyon maliyetlerinin azaltılması ve markalaşma süreçlerinin güçlendirilmesi gerekmektedir.

5.1 Bölgesel Kalkınma, İstihdam ve Kırsal Göç Açısından Değerlendirme

Organik bitkisel ürün ihracatı, bölgesel kalkınma açısından çok boyutlu etkiler üretmektedir (Pugliese, 2001). Tarımsal üretimin ihracata yönelmesi, üretici gelirlerini artırmakta ve kırsal alanlarda ekonomik canlılık oluşturmaktadır (Bolwig et al., 2009). Organik üretim süreçleri genellikle daha

fazla emek, bilgi ve dikkat gerektirdiği için kırsal istihdam üzerinde olumlu etkiler yaratmaktadır(Crowder & Reganold, 2015b). Hasat, sınıflandırma, kurutma, işleme, paketleme ve lojistik gibi aşamalar, özellikle Ege ve Akdeniz bölgelerinde tarıma dayalı yan sektörlerin gelişmesini desteklemektedir.

Kırsal göçün azaltılması açısından organik ihracatın dolaylı etkileri önemlidir(YALÇIN & ÖCAL KARA, 2016a). Kırsal alanlarda gelir olanakları sınırlı kaldığında genç nüfus kentlere yönelmekte, bu durum tarımsal üretim kapasitesinin zayıflamasına yol açmaktadır. Organik ürünlerin ihracat değerinin yüksek olması, üreticilerin tarımda kalma motivasyonunu artırabilir(Crowder & Reganold, 2015b). Özellikle kooperatifler ve üretici birlikleri aracılığıyla küçük üreticilerin dış pazarlara erişmesi, kırsal toplumların ekonomik dayanıklılığını güçlendirebilir. Bu süreç, yalnızca bireysel gelir artışı değil, aynı zamanda yerel ekonomilerin kurumsal kapasite kazanması anlamına gelmektedir(YALÇIN & ÖCAL KARA, 2016b).

Bununla birlikte organik ihracatın kırsal kalkınmaya katkısı kendiliğinden ve sorunsuz biçimde gerçekleşmez. Sertifikasyon maliyetleri, teknik bilgi eksikliği, pazarlama kanallarına erişim güçlüğü, ürün standardizasyonu ve dış pazarlardaki rekabet baskısı üreticilerin karşılaştığı temel sorunlar arasındadır. Bu nedenle organik üretim politikalarının yalnızca üretim desteğiyle sınırlı kalmaması; eğitim, danışmanlık, kooperatifleşme, dijital izlenebilirlik, pazar araştırması ve markalaşma gibi alanları da kapsamaması gerekir. Böyle bir yaklaşım, organik ihracatın bölgesel kalkınma etkisini güçlendirebileceği değerlendirilmektedir.

6. Ege Bölgesi’nin Organik Bitkisel Ürün İhracatındaki Rolü

Ege Bölgesi, Türkiye’de organik tarımın gelişiminde öncü bölgelerden biri olarak öne çıkmaktadır(Olhan et al., 2005). Bölgenin iklim koşulları, ürün çeşitliliği, ihracat deneyimi, limanlara yakınlığı ve özellikle Avrupa pazarlarıyla kurduğu ticari ilişkiler organik bitkisel ürün ihracatını destekleyen temel unsurlardır(Cakirli Akyüz & Theuvsen, 2020). İzmir merkezli ihracat ve sertifikasyon altyapısı, Ege Bölgesi’nin organik ürün zincirinde kurumsal bir avantaja sahip olmasını sağlamaktadır(Tanrivermiş, 2006). Bu durum, bölgenin yalnızca üretim merkezi değil, aynı zamanda işleme, paketleme, belgelendirme ve dış ticaret merkezi olarak da önem kazanmasına yol açmaktadır (Ataseven & Güneş, 2008; Demiryürek, 2008).

Ege Bölgesi’nde organik zeytin, zeytinyağı, üzüm ve incir gibi ürünler ihracat açısından stratejik bir konuma sahiptir(Tanrivermiş, 2006). Bu ürünler, bölgenin geleneksel tarımsal üretim yapısıyla uyumlu olduğu gibi, uluslararası pazarlarda da yüksek talep gören ürünlerdir(Demiryürek, 2008). Özellikle kuru incir ve üzüm gibi ürünler, Türkiye’nin dünya pazarındaki bilinirliğini

artıran tarımsal ürünler arasında yer almaktadır. Organik üretim standartlarının bu ürünlere uygulanması, kalite algısını güçlendirmekte ve ürünlerin daha yüksek fiyatla pazarlanmasını kolaylaştırmaktadır (Ataseven & Güneş, 2008).

Tablo 2 Ege Bölgesi İllerine Ait Organik Bitkisel Üretim Verileri (2024)

İl	Çiftçi sayısı	Üretim alanı (ha)	Doğadan toplama üretim alanı (ha)	Nadas alanı (ha)	Toplam alan (ha)	Üretim miktarı (ton)
Afyonkarahisar	1.404	1.683,13	0,00	28,05	1.711,18	25.125,23
Aydın	6.802	25.904,91	0,00	1,58	25.906,49	131.006,69
Denizli	25	132,57	0,00	0,00	132,57	495,60
İzmir	2.932	11.952,81	1,68	12,93	11.967,42	34.169,37
Kütahya	30	71,83	0,00	0,00	71,83	382,51
Manisa	1.863	9.089,74	0,00	43,27	9.133,00	109.744,63
Muğla	1.166	5.105,94	0,00	77,52	5.183,47	12.933,01
Uşak	2	1,25	0,00	0,00	1,25	0,01
Ege Bölgesi Toplamı	14.224	53.942,18	1,68	163,35	54.107,21	313.857,05

Kaynak: (T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, 2024)

Tablo 2’de verilen 2024 yılı verileri, Ege Bölgesi’nin organik bitkisel üretim bakımından Türkiye’de önemli bir üretim havzası niteliği taşıdığını göstermektedir. Bölgede 14.224 çiftçi tarafından 54.107,21 hektar toplam alanda 313.857,05 ton organik bitkisel üretim gerçekleştirilmiştir. Bu durum, Ege Bölgesi’nin organik tarım açısından güçlü bir üretim potansiyeline sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bununla birlikte üretim kapasitesinin bölge içinde homojen dağılmadığı, özellikle Aydın, Manisa ve İzmir illerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu yoğunlaşma, söz konusu illerin ürün deseni, iklim koşulları, üretici deneyimi ve pazara erişim olanakları bakımından organik tarıma daha elverişli bir yapıya sahip olduğunu düşündürmektedir. Buna karşılık bazı illerde organik üretim sınırlı düzeyde kalmaktadır. Dolayısıyla Ege Bölgesi, organik tarım açısından genel olarak güçlü bir bölgesel potansiyel taşımakla birlikte, bu potansiyelin iller arasında dengeli biçimde dağılmadığı söylenebilir. Ayrıca Ege Bölgesi’nde organik üretim miktarının yüksek olması, bu üretimin tamamının ihracata yöneldiği anlamına gelmemektedir. Üretim miktarı toplam organik ürün arzını, ihracat miktarı ise bu arz içerisinde dış pazarlara sevk edilen kısmı ifade etmektedir. Bu nedenle bölgedeki organik üretim hacmi ile Türkiye’nin organik ihracat miktarı arasında fark bulunmaktadır.

Ege Bölgesi’nin organik ihracat kapasitesi, bölgesel kalkınma açısından da önemli sonuçlar doğurmaktadır(Tanrivermiş, 2006). Organik üretim ve ihracat faaliyetleri, kırsal alanlarda üretici gelirlerini artırmakta, işleme ve paketlenme tesislerinde istihdam yaratmakta, lojistik ve dış ticaret hizmetlerini canlandırmaktadır. Ayrıca organik tarım, bölgedeki tarımsal üretimin çevresel sürdürülebilirliğini destekleyerek uzun vadede toprak ve su kaynaklarının korunmasına katkı sağlamaktadır(Tuomisto et al., 2012b). Bu nedenle Ege Bölgesi’nde organik ihracat, ekonomik büyüme ile çevresel koruma hedeflerini birlikte destekleyen bir yapı sunmaktadır (Kızılaslan & Olgun, 2012).

Bölgenin Avrupa Birliği pazarlarıyla olan ilişkisi, organik tarımın kurumsal gelişimini hızlandırmıştır. AB pazarında organik ürünlerin kabul görebilmesi için sertifikasyon, izlenebilirlik, kalıntı kontrolü ve etiketleme standartlarına uyum zorunludur(ATaseven et al., 2024). Ege Bölgesi üreticilerinin bu standartlara uyum konusundaki deneyimi, bölgenin dış pazarlarda güvenilir bir tedarikçi olarak konumlanmasına katkı sağlamaktadır. Bununla birlikte sertifikasyon maliyetleri, küçük üreticilerin pazara erişim güçlükleri ve fiyat dalgalanmaları gibi sorunlar bölgenin potansiyelini sınırlayabilmektedir. Bu sorunların üretici birlikleri, kooperatifleşme ve devlet destekleriyle azaltılması mümkündür.

7. Akdeniz Bölgesi’nin Organik Bitkisel Ürün İhracatındaki Fırsatları

Akdeniz Bölgesi, organik bitkisel ürün ihracatı açısından Türkiye’nin önemli potansiyel alanlarından biridir(Demiryürek, 2008). Bölgenin iklim özellikleri, uzun üretim sezonu, ürün çeşitliliği, limanlara yakınlığı ve dış pazarlara erişim avantajı organik üretim ve ihracat için güçlü bir zemin oluşturmaktadır(Tıraşçı et al., 2020). Narenciye, yaş meyve ve sebze, zeytin, zeytinyağı, tıbbi-aromatik bitkiler ve bazı subtropikal ürünler bölgenin organik ihracat fırsatları arasında değerlendirilebilir. Bu ürünlerin uluslararası pazarlarda organik sertifikayla sunulması, bölgenin tarımsal katma değerini artırma kapasitesini güçlendirmektedir(Crowder & Reganold, 2015c).

Akdeniz Bölgesi’nin organik ihracat potansiyeli yalnızca üretim çeşitliliğinden değil, aynı zamanda lojistik avantajlarından da kaynaklanmaktadır. Bölgenin limanlara ve dış ticaret yollarına yakınlığı, taze ürünlerin zamanında ve daha düşük maliyetle pazarlara ulaştırılmasını kolaylaştırmaktadır(Surucu-Balci & Tuna, 2021). Organik ürünlerde kalite kaybını önlemek için taşıma, soğuk zincir, ambalajlama ve depolama süreçleri büyük önem taşır(Chen et al., 2022). Akdeniz Bölgesi’nin gelişmiş lojistik altyapısı, özellikle yaş meyve-sebze gibi hassas ürünlerde rekabet avantajı yaratabilir.

Bölgedeki organik tarım ihracatı, Türkiye ekonomisine döviz girdisi sağlama, tarımsal katma değeri artırma ve dış ticaretin ürün çeşitliliğini güçlendirme bakımından önemlidir (Demiryürek, 2008). Organik ürünler, konvansiyonel ürünlere kıyasla daha yüksek fiyat primi taşıyabildiği için üreticilerin gelir düzeyini yükseltebilir (Crowder & Reganold, 2015b). Bu durum, kırsal alanlarda ekonomik hareketliliği artırarak göç baskısını azaltabilir (Bolwig et al., 2009). Üretim, hasat, işleme, ambalajlama, taşıma ve ihracat süreçlerinde ortaya çıkan iş gücü talebi, bölgesel istihdam üzerinde olumlu etki yaratmaktadır (Crowder & Reganold, 2015b).

Tablo 3 Akdeniz Bölgesi İllerine Ait Organik Bitkisel Üretim Verileri (2024)

İl	Çiftçi sayısı	Üretim alanı (ha)	Doğadan toplama üretim alanı (ha)	Nadas alanı (ha)	Toplam alan (ha)	Üretim miktarı (ton)
Adana	75	342,94	0,00	0,00	342,94	12.743,15
Antalya	283	2.115,94	655,25	4,17	2.775,37	42.834,60
Burdur	30	222,86	0,00	2,23	225,09	635,16
Hatay	47	206,15	0,00	0,39	206,54	3.833,44
Isparta	28	95,96	0,00	0,90	96,86	1.045,92
Kahramanmaraş	106	611,57	0,00	4,95	616,53	4.374,51
Mersin	224	440,88	6,12	3,20	450,20	3.151,87
Akdeniz Bölgesi Toplamı	793	4.036,30	661,37	15,84	4.713,53	68.618,65

Kaynak: (T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, 2024)

Tablo 3'te 2024 yılı verileri, Akdeniz Bölgesi'nde organik bitkisel üretimin belirli illerde yoğunlaştığını göstermektedir. Bölge genelinde 793 çiftçi tarafından 4.713,53 hektar toplam alanda 68.618,65 ton organik bitkisel üretim gerçekleştirilmiştir. Üretim miktarı bakımından Antalya açık biçimde öne çıkmakta ve bölge toplam üretiminin büyük bölümünü karşılamaktadır. Adana ise daha sınırlı üretim alanına rağmen yüksek üretim miktarıyla dikkat çekmektedir. Buna karşılık Burdur, Isparta ve Hatay gibi illerde organik üretim daha düşük düzeyde kalmaktadır. Bu durum, Akdeniz Bölgesi'nde organik tarım potansiyelinin var olduğunu; ancak üretim kapasitesinin bölge içinde dengeli biçimde dağılmadığını göstermektedir. Özellikle Antalya merkezli üretim yoğunlaşması, bölgenin organik tarım yapısının belirli ekolojik ve ekonomik avantajlara sahip iller üzerinden şekillendiğini ortaya koymaktadır.

Akdeniz Bölgesi’nin organik ihracat fırsatları çevresel sürdürülebilirlik açısından da önemlidir. Bölge, iklim değişikliği, kuraklık, su kıtlığı ve toprak erozyonu gibi çevresel risklerle karşı karşıyadır. Organik üretim uygulamaları, kimyasal girdilerin azaltılması ve toprağın doğal yapısının korunması yoluyla bu risklerin azaltılmasına katkı sağlayabilir. Ancak organik ihracatın bölge kalkınmasına daha güçlü biçimde katkı sağlayabilmesi için üretici örgütlenmesi, sertifikasyon desteği, markalaşma, ürün standardizasyonu ve pazar çeşitlendirmesi gibi alanlarda daha planlı politikalar izlenmelidir.

8. Sorun Alanları ve Politika Önerileri

Türkiye’nin organik bitkisel ürün ihracatında güçlü potansiyeline rağmen bazı yapısal sorunlar devam etmektedir (Demiryürek, 2008). Bunların başında sertifikasyon maliyetleri, üretici örgütlenmesinin yetersizliği, iç pazar bilincinin sınırlı olması, ürün standardizasyonu, kalıntı kontrolü, lojistik maliyetler ve dış pazarlarda rekabet baskısı gelmektedir (Hatanaka et al., 2005). Organik üretim sürecinin karmaşık yapısı, özellikle küçük üreticiler için yüksek bilgi ve maliyet yükü oluşturabilmektedir. Bu nedenle organik ihracatın sürdürülebilir biçimde gelişebilmesi için üreticilerin teknik ve kurumsal olarak desteklenmesi gerekmektedir (Stolze & Lampkin, 2009).

Politika düzeyinde öncelikle sertifikasyon ve denetim süreçlerinin küçük üreticiler için daha erişilebilir hâle getirilmesi önemlidir. Grup sertifikasyonu, kooperatifleşme ve dahili kontrol sistemi modelleri bu açıdan değerlendirilebilir (Solfanelli et al., 2021). İkinci olarak organik üretime yönelik eğitim ve danışmanlık hizmetleri artırılmalıdır (Dimitri et al., 2025). Üreticilerin yalnızca üretim teknikleri konusunda değil, kayıt tutma, izlenebilirlik, ambalajlama, etiketleme ve ihracat standartları konusunda da desteklenmesi gerekir (Hatanaka et al., 2005). Üçüncü olarak Ege ve Akdeniz bölgelerinin ürün desenine uygun bölgesel markalaşma stratejileri geliştirilmelidir (Gitli & Arce, 2001).

Dördüncü olarak organik bitkisel ürün ihracatında pazar çeşitlendirmesi sağlanmalıdır (Raynolds, 2004). Avrupa Birliği pazarı önemli olmakla birlikte, Orta Doğu, Uzak Doğu ve Kuzey Amerika gibi pazarlarda da organik ürün talebi artmaktadır. Türkiye’nin bu pazarlara yönelik tanıtım, kalite standardı ve lojistik planlama kapasitesini güçlendirmesi gerekmektedir. Son olarak organik tarım politikaları çevresel sürdürülebilirlik hedefleriyle bütünleştirilmelidir. Su yönetimi, toprak koruma, biyolojik çeşitlilik ve iklim değişikliğine uyum politikaları, organik ihracat stratejisinin ayrılmaz parçası hâline getirilmelidir.

9. Sonuç

Organik bitkisel ürün ihracatı, Türkiye açısından yalnızca tarımsal ürünlerin dış pazarlara satılması anlamına gelmemekte; aynı zamanda sürdürülebilir üretim, döviz geliri, kırsal kalkınma, istihdam ve bölgesel rekabet gücü bakımından stratejik bir kalkınma alanı oluşturmaktadır. Organik üretim, tüketici güvenini ve ürün değerini artıran sertifikasyon süreçleriyle birlikte değerlendirildiğinde, Türkiye'nin tarımsal dış ticaretinde niteliksel bir dönüşüm sağlayabilecek potansiyele sahiptir(Eryılmaz Aydın et al., 2019).

Ege Bölgesi, organik tarım ihracatında tarihsel deneyimi, ürün çeşitliliği, dış pazar bağlantıları ve kurumsal altyapısıyla öncü bir rol üstlenmektedir. Organik zeytin, zeytinyağı, üzüm ve incir gibi ürünler bölgenin uluslararası pazarlardaki konumunu güçlendirmektedir. Akdeniz Bölgesi ise iklim avantajı, uzun üretim sezonu, narenciye ve yaş meyve-sebze potansiyeli, limanlara yakınlığı ve lojistik olanaklarıyla organik ihracatın gelişebileceği önemli bir bölgesel merkez niteliği taşımaktadır. Her iki bölge de organik ihracat yoluyla Türkiye ekonomisine döviz kazandırma, kırsal istihdamı artırma ve bölgesel kalkınmayı destekleme kapasitesine sahiptir.

Bununla birlikte organik ihracatın kalıcı ve sürdürülebilir bir başarıya dönüşebilmesi için üretimden pazarlamaya kadar bütün değer zincirinin güçlendirilmesi gerekmektedir. Sertifikasyon maliyetlerinin azaltılması, üretici örgütlenmesinin desteklenmesi, ürün kalitesinin standardize edilmesi, dış pazar çeşitliliğinin artırılması ve bölgesel markalaşmanın geliştirilmesi temel öncelikler arasında yer almalıdır. Sonuç olarak Türkiye, organik bitkisel ürün ihracatını yalnızca ekonomik bir fırsat olarak değil, aynı zamanda sürdürülebilir tarım ve bölgesel kalkınma politikalarının merkezinde yer alan stratejik bir alan olarak değerlendirmelidir.

Kaynakça

- Aksakal, V., Yolcu, H., & Bayram, B. (2007). Türkiye’de Organik Tarım ve Sorunları. *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 38(2), 203–206.
- Ataseven, Y., Demirdöğen, A., & Akyüz, M. (2024). Building Trust from Farm to Fork in Organic Agriculture: A Closer Look at Inspection and Certification Systems. *Turkish Journal of Agriculture - Food Science and Technology*, 12(12), 2664–2674. <https://doi.org/10.24925/turjaf.v12i12.2664-2674.7070>
- Ataseven, Y., & Güneş, E. (2008). Türkiye’de organik tarımın ekonomik analizi. *Uludağ Üniversitesi Tarım Ekonomisi Dergisi*, 22(2), 1–9.
- Bolwig, S., Gibbon, P., & Jones, S. (2009). The Economics of Smallholder Organic Contract Farming in Tropical Africa. *World Development*, 37(6), 1094–1104. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2008.09.012>
- Büyükkantarıcı Tolgay, S., & Saygı, D. (2025). Organik ve İyi Tarım Üretimimin Türkiye Tarım İhracatındaki Potansiyel Rolü. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 24(3), 1359–1379. <https://doi.org/10.21547/jss.1667225>
- Cakirli Akyüz, N., & Theuvsen, L. (2020). The Impact of Behavioral Drivers on Adoption of Sustainable Agricultural Practices: The Case of Organic Farming in Turkey. *Sustainability*, 12(17), 6875. <https://doi.org/10.3390/su12176875>
- Chen, Q., Qian, J., Yang, H., & Wu, W. (2022). Sustainable food cold chain logistics: From microenvironmental monitoring to global impact. *Comprehensive Reviews in Food Science and Food Safety*, 21(5), 4189–4209. <https://doi.org/10.1111/1541-4337.13014>
- Crowder, D. W., & Reganold, J. P. (2015a). Financial competitiveness of organic agriculture on a global scale. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 112(24), 7611–7616. <https://doi.org/10.1073/pnas.1423674112>
- Crowder, D. W., & Reganold, J. P. (2015b). Financial competitiveness of organic agriculture on a global scale. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 112(24), 7611–7616. <https://doi.org/10.1073/pnas.1423674112>
- Crowder, D. W., & Reganold, J. P. (2015c). Financial competitiveness of organic agriculture on a global scale. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 112(24), 7611–7616. <https://doi.org/10.1073/pnas.1423674112>
- Dalbeyler, D., & Işın, F. (2017). Türkiye’de Organik Tarım ve Geleceği. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 23(2), 215–222. <https://doi.org/10.24181/tarekoder.364902>
- Demiryürek, K. (2008). *Organic agriculture: The case of Turkey*. Ondokuz Mayıs University.
- Dimitri, C., Oberholtzer, L., & Pressman, A. (2025). Supporting organic farmers through information and technical assistance. *Renewable Agriculture and Food Systems*, 40, e11. <https://doi.org/10.1017/S1742170525000080>

- ER, C., & BAŞALMA, D. (2008). *Organik Tarımdaki Gelişmeler*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Eryılmaz Aydın, Kılıç Osman, & Boz İsmet. (2019). Türkiye’de Organik Tarım ve İyi Tarım Uygulamalarının Ekonomik, Sosyal ve Çevresel Sürdürülebilirlik Açısından Değerlendirilmesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tarım Bilimleri Dergisi*, 29(2), 352–361. <https://doi.org/10.29133/yyutbd.446002>
- FiBL, & IFOAM. (2021). *The World of Organic Agriculture: Statistics and Emerging Trends 2021*. Research Institute of Organic Agriculture (FiBL), International Federation of Organic Agriculture Movements (IFOAM).
- Gitli, E., & Arce, R. (2001). *Considerations on the International Marketing of Organic Products in Central America: Some Ideas on Costa Rica*.
- Gomiero, T., Pimentel, D., & Paoletti, M. G. (2011). Environmental Impact of Different Agricultural Management Practices: Conventional vs. Organic Agriculture. *Critical Reviews in Plant Sciences*, 30(1–2), 95–124. <https://doi.org/10.1080/07352689.2011.554355>
- González, A. A., & Nigh, R. (2005). Smallholder participation and certification of organic farm products in Mexico. *Journal of Rural Studies*, 21(4), 449–460. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2005.08.004>
- Guanqi, Z., & Husnain, M. (2022). Assessing the role of organic food supply chain traceability on food safety and consumer wellbeing: A mediated-moderation investigation. *Frontiers in Psychology*, 13. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.1073376>
- Hatanaka, M., Bain, C., & Busch, L. (2005). Third-party certification in the global agrifood system. *Food Policy*, 30(3), 354–369. <https://doi.org/10.1016/j.foodpol.2005.05.006>
- Inin, F., Cukur, T., & Armagan, G. (2007). Factors Affecting the Adoption of the Organic Dried Fig Agriculture System in Turkey. *Journal of Applied Sciences*, 7(5), 748–754. <https://doi.org/10.3923/jas.2007.748.754>
- Kenanoğlu, Z., & Karahan, Ö. (2002). Policy implementations for organic agriculture in Turkey. *British Food Journal*, 104(3/4/5), 300–318. <https://doi.org/10.1108/00070700210425732>
- Kızılaslan, H., & Olgun, A. (2012). Türkiye’de Organik Tarım ve Organik Tarıma Verilen Desteklemeler. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü*, 29(1), 1–12.
- Lohr, L., & Krissoff, B. (2002a). Consumer Effects of Harmonizing International Standards for Trade in Organic Foods. In *Global Food Trade and Consumer Demand for Quality* (pp. 209–228). Springer US. https://doi.org/10.1007/978-1-4757-5329-5_12
- Lohr, L., & Krissoff, B. (2002b). Consumer Effects of Harmonizing International Standards for Trade in Organic Foods. In *Global Food Trade and*

- Consumer Demand for Quality* (pp. 209–228). Springer US. https://doi.org/10.1007/978-1-4757-5329-5_12
- Luttikholt, L. W. M. (2007). Principles of organic agriculture as formulated by the International Federation of Organic Agriculture Movements. *NJAS: Wageningen Journal of Life Sciences*, 54(4), 347–360. [https://doi.org/10.1016/S1573-5214\(07\)80008-X](https://doi.org/10.1016/S1573-5214(07)80008-X)
- Müller, A., & Schader, C. (2018). *Organic Farming Can Feed the World*. <https://www.fibl.org/fileadmin/documents/en/activityreport/activityreport2018.pdf>
- Nagy, L. B., Lakner, Z., & Temesi, Á. (2022). Is it really organic? Credibility factors of organic food—A systematic review and bibliometric analysis. *PLOS ONE*, 17(4), e0266855. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0266855>
- Olhan, E., . Y. A., & . S. G. (2005). Organic Farming in Turkey. *Pakistan Journal of Biological Sciences*, 8(3), 505–509. <https://doi.org/10.3923/pjbs.2005.505.509>
- Özbağ, B. C. (2010). *Türkiye’de Organik Tarımın Ekonomik Analizi*. Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Ozkan, B., & Ceylan, R. F. (2011). ORGANIC FARMING IN TURKEY: IMPROVEMENTS AND PROSPECTS. *Acta Horticulturae*, (895), 221–228. <https://doi.org/10.17660/ActaHortic.2011.895.27>
- Pugliese, P. (2001). Organic Farming and Sustainable Rural Development: A Multifaceted and Promising Convergence. *Sociologia Ruralis*, 41(1), 112–130. <https://doi.org/10.1111/1467-9523.00172>
- Purvis, B., Mao, Y., & Robinson, D. (2019). Three pillars of sustainability: in search of conceptual origins. *Sustainability Science*, 14(3), 681–695. <https://doi.org/10.1007/s11625-018-0627-5>
- Rana, J., & Paul, J. (2017). Consumer behavior and purchase intention for organic food: A review and research agenda. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 38, 157–165. <https://doi.org/10.1016/j.jretconser.2017.06.004>
- Raynolds, L. T. (2004). The Globalization of Organic Agro-Food Networks. *World Development*, 32(5), 725–743. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2003.11.008>
- Reganold, J. P., & Wachter, J. M. (2016). Organic agriculture in the twenty-first century. *Nature Plants*, 2(2), 15221. <https://doi.org/10.1038/nplants.2015.221>
- Rehber, E., & Turhan, S. (2002). Prospects and challenges for developing countries in trade and production of organic food and fibers. *British Food Journal*, 104(3/4/5), 371–390. <https://doi.org/10.1108/00070700210435380>
- Rehber, E., Turhan, Ş., & Vural, H. (2018). Organic farming: A historical perspective. *Journal of Biological and Environmental Sciences*, 12(36), 113–122.

- Sayin, C., Brumfield, R. G., Mencet, M. N., & Ozkan, B. (2005a). The Organic Farming Movement in Turkey. *HortTechnology*, 15(4), 864–871. <https://doi.org/10.21273/HORTTECH.15.4.0864>
- Sayin, C., Brumfield, R. G., Mencet, M. N., & Ozkan, B. (2005b). The Organic Farming Movement in Turkey. *HortTechnology*, 15(4), 864–871. <https://doi.org/10.21273/HORTTECH.15.4.0864>
- Solfanelli, F., Ozturk, E., Pugliese, P., & Zanoli, R. (2021). Potential outcomes and impacts of organic group certification in Italy: An evaluative case study. *Ecological Economics*, 187, 107107. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2021.107107>
- Stolze, M., & Lampkin, N. (2009). Policy for organic farming: Rationale and concepts. *Food Policy*, 34(3), 237–244. <https://doi.org/10.1016/j.foodpol.2009.03.005>
- Surucu-Balci, E., & Tuna, O. (2021). Investigating logistics-related food loss drivers: A study on fresh fruit and vegetable supply chain. *Journal of Cleaner Production*, 318, 128561. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2021.128561>
- Tanrivermiş, H. (2006). The Development of Organic Farming and its Impacts on Farms in Turkey: A Discussion on Research Results. *Pakistan Journal of Biological Sciences*, 9(6), 1192–1204. <https://doi.org/10.3923/pjbs.2006.1192.1204>
- Tıraşçı, S., Erdoğan, Ü., & Aksakal, V. (2020). Türkiye’de Organik Tarım. *Turkish Journal of Agriculture - Food Science and Technology*, 8(11), 2348–2354. <https://doi.org/10.24925/turjaf.v8i11.2348-2354.3505>
- Tuomisto, H. L., Hodge, I. D., Riordan, P., & Macdonald, D. W. (2012a). Does organic farming reduce environmental impacts? – A meta-analysis of European research. *Journal of Environmental Management*, 112, 309–320. <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2012.08.018>
- Tuomisto, H. L., Hodge, I. D., Riordan, P., & Macdonald, D. W. (2012b). Does organic farming reduce environmental impacts? – A meta-analysis of European research. *Journal of Environmental Management*, 112, 309–320. <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2012.08.018>
- YALÇIN, G. E., & ÖCAL KARA, F. (2016a). Kırsal Göç ve Tarımsal Üretime Etkileri. *Harran Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi*, 20(2), 154–158. <https://doi.org/10.29050/harranziraat.259106>
- YALÇIN, G. E., & ÖCAL KARA, F. (2016b). Kırsal Göç ve Tarımsal Üretime Etkileri. *Harran Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi*, 20(2), 154–158. <https://doi.org/10.29050/harranziraat.259106>
- Yavuz, V. A. (2010). Sürdürülebilirlik Kavramı ve İşletmeler Açısından Sürdürülebilir Üretim Stratejileri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(14), 63.

- T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı. (2024). *2024 organik bitkisel üretim verileri* [Veri seti]. Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü. <https://www.tarimorman.gov.tr/Konular/Bitkisel-Uretim/Organik-Tarim/Istatistikler>
- T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı. (2025). *2024 organik bitkisel üretim verileri* [Veri seti]. Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü. <https://www.tarimorman.gov.tr/Konular/Bitkisel-Uretim/Organik-Tarim/Istatistikler>